

(इंग्रजीत टंकलिखित न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

एस. सी. आर. [1996] 833

दिलवान सिंग आणि इतर इत्यादी

वि.

हरियाणा राज्य आणि इतर इत्यादी

25 मार्च 1996

[न्यायमूर्ती के. रामास्वामी रामस्वान आणि जी. बी. पटनायक]

सेवा कायदा :

हरियाणा राज्य सरकारच्या अंतर्गत नियुक्ती-माजी सैनिकांसाठी आरक्षण-माजी सैनिकांच्या अनुपस्थितीत माजी सैनिकांच्या अवलंबित मुलांचा विचार करण्याच्या सरकारी सूचना-निवड मंडळाने माजी सैनिक आणि माजी सैनिकांच्या अवलंबित मुलांना गुणवत्तेनुसार विचार करण्यासाठी एकत्र बोलावले - उमेदवार माजी सैनिकांवर अवलंबून आहेत की नाही हे ओळखण्यासाठी, सैनिक मंडळाने जारी केलेल्या प्रमाणपत्रांवर निवड मंडळाचे अवलंबित्व -- असे मानले कि -- निवड मंडळाने प्रथम माजी सैनिकांच्या पात्रतेचा स्वतंत्रपणे विचार केला पाहिजे आणि उर्वरित अपूर्ण पदासाठी निवड माजी सैनिकांच्या अवलंबित मुलांकडून केली जावी - निवड मंडळ हे भरती एजन्सी असल्याने उमेदवार हा माजी सैनिकांचा अवलंबित मुलगा/मुलगी आहे की नाही याची पडताळणी करणे हे कर्तव्य आहे आणि हे आपले कामाचा त्याग फक्त सैनिक मंडळाने जारी केलेल्या प्रमाणपत्रावर विश्वास ठेवून करू शकत नाही.

नागरी अपील न्यायाधिकरण : दिवाणी अपील क्र. 6887/1996 .

सी. डब्ल्यू. पी. क्रमांक 7412 of 1993 मधील पंजाब आणि हरियाणा उच्च न्यायालयाच्या दिनांक 16.12.93 च्या निकाल आणि आदेशावरून.

अपीलकर्त्यासाठी = महाबीर सिंग.

प्रतिवादींसाठी = प्रदीप गुप्ता, के. के.-मोहन आणि सुश्री नरेश बक्षी

न्यायालयाचा खालील आदेश देण्यात आला :

प्रतिवादींना एस. एल. पी. (सी) क्र. 21297-99/94 मध्ये तामील झाली असली तरी, प्रतिवादी 1 आणि 4 वकिलांद्वारे हजर होतात. 2 आणि 3 या प्रतिवादींच्या संदर्भात, ए. डी. कार्ड किंवा तामील न झालेली नोटीस परत मिळाली नाही. अशा परिस्थितीत, त्यांना तामील झाली आहे असे मानले गेले पाहिजे.

रजा मंजूर झाली.

अपीलकर्त्यांचे विद्वान वकील महाबीर सिंग यांनी असा युक्तिवाद केला आहे की निवड मंडळाने माजी सैनिक आणि माजी सैनिकांच्या अवलंबित मुलांना गुणवत्तेनुसार भरतीसाठी त्यांच्या प्रकरणांचा विचार करण्यासाठी एकत्र बोलावण्याचे धोरण स्वीकारले आहे जे माजी सैनिकांसाठी अडथळा ठरेल. आम्हाला या मुद्द्या मध्ये बळजबरी दिसते. माजी सैनिकांच्या आरक्षणाचा उद्देश संरक्षण सेवेतून मुक्त झाल्यावर त्यांचे पुनर्वसन करणे हा आहे . राज्य सरकारने निर्गमित केलेल्या सूचनेनुसार माजी सैनिकांच्या उपलब्धीच्या अनुपस्थितीत ती पदे रिक्त ठेवण्याऐवजी माजी सैनिकांची अवलंबित मुले म्हणजे मुलगा किंवा मुलगी यांचाही विचार केला जाईल. त्याद्वारे उद्देश असा असेल कि निवड मंडळाने प्रथम माजी सैनिकांच्या दाव्यांचा विचार केला पाहिजे आणि माजी सैनिकांच्या अवलंबित मुलांचा विचार करण्यापूर्वी प्रथम त्यांच्या पात्रतेचा स्वतंत्रपणे विचार केला पाहिजे. जर ते पात्र आढळले आणि निवडले गेले तर उर्वरित न भरलेल्या पदांसाठी माजी सैनिकांच्या अवलंबित मुलांमधून निवड करावी.

या प्रकरणात उद्भवलेला दुसरा प्रश्न असा आहे कि स्पर्धक प्रतिवादींनी माजी सैनिकांचे अवलंबित म्हणून आवश्यकता पूर्ण केली आहे कि नाही ? हरियाणा सरकारने दिनांक २१ नोव्हेंबर १९८० रोजीच्या त्यांच्या पत्र क्रमांक १२/३७/७९/GSII मध्ये धोरणात्मक असलेल्या मुलांना किंवा मुलींना भरती करण्याच्या सूचना दिल्या आहेत. जे पदांसाठी विहित केलेल्या पात्रता, वय, आणि इतर निकषांच्या सर्व अटी पूर्ण करणारे माजी सैनिकांसाठी राखीव असलेल्या पदांसाठी गुणवत्तेवर विचारात घेतले जाऊ शकतात. सुरुवातीला हे फक्त अवलंबित मुलांसाठीच होते. स्पष्टीकरण मागितले असता प्रतिवादी ओळखण्यासाठी विविध निकष सुचवण्यात आले आहेत. सरकारने या प्रकरणाची तपासणी केली आणि असे आढळून आले कि केवळ एक बेरोजगार व्यक्ती जो संयुक्त कुटुंबाचा सदस्य आहे आणि कर्जाच्या मदतीद्वारे कौटुंबिक उत्पन्नात योगदान देतो किंवा एखादी व्यक्ती ज्याने आधीच पदवी पूर्ण केली आहे

किंवा पदव्युत्तर शिक्षण घेत आहे आणि अभ्यासासाठी गुणवत्ता शिष्यवृत्ती मिळवत आहे तो सुद्धा नियुक्तीसाठी विचारात घेण्यास पात्र आहे. अपील @ SLP (C) No. 21297 - 99/94 मध्ये विशेषतः ठासून सांगितले आहे कि स्पर्धक प्रतिवादींनी येथे नमूद केलेले निकष पूर्ण केले नाहीत आणि त्यामुळे ते विचारात घेण्यास पात्र नाहीत .

प्रतिवादींच्या वतीने प्रति - प्रतिज्ञापत्र दाखल करण्यात आले आहे कि सैनिक बोर्डांनी ते माजी सैनिकांचे अवलंबित असल्याचे प्रमाणपत्र जारी केले होते . त्या आधारावर ते विचारासाठी पात्र ठरले होते. मंडळानेही ते मान्य केले होते. त्यांच्याकडे स्वतंत्र पडताळणीसाठी कोणताही स्त्रोत नव्हता आणि म्हणूनच त्यांनी त्यांना अवलंबित म्हणून स्वीकारले आहे . मंडळाने अशी भूमिका घेणे कायद्याने योग्य नाही असे आमचे मत आहे. हि भरती करणारी एजन्सी असल्यामुळे ज्या उमेदवाराने मृत माजी सैनिकाचा अवलंबित मुलगा किंवा मुलगी म्हणून दावा केला आहे त्याने रिक्त पदांवर भरतीसाठी पूर्वी नमूद केलेले निकष पूर्ण केले आहेत कि नाही हे तपासणे किंवा शोधणे हे मंडळाचे कर्तव्य आहे. समाधान झाल्यावर इतर बाबींचा विचार केला जाईल आणि निवड प्रक्रिया केली जाऊ शकते आणि उमेदवारांची निवड विहित प्रक्रियेनुसार केली जाईल. हे मंडळाचे प्राथमिक कर्तव्य असल्याने, केवळ सैनिकाने जारी केलेल्या प्रमाणपत्रावर अवलंबून राहून ते आपले कर्तव्य सोडू शकत नाही . मंडळ फक्त एक शिफारस करणारे प्राधिकरण आहे जे प्रमाणित करते कि उमेदवार हा माजी सैनिकांवर अवलंबून आहे. तो केवळ एक प्रथमदर्शनी पुरावा म्हणून स्वीकारला जाऊ शकतो . प्रमाणपत्र प्रत्यक्षात निर्णायक ठरत नाही किंवा ते उमेदवाराला माजी सैनिकांवर अवलंबित मानण्याचा अधिकार देत नाही. बोर्डांनी तपासणी करणे आवश्यक आहे आणि काही शंका असल्यास उमेदवारास मंडळाचे समाधान करण्यासाठी बोलावले पाहिजे कि उमेदवार अवलंबित आहे आणि मार्गदर्शक तत्वांमध्ये विहित केलेल्या आवश्यकता पूर्ण करतो, या प्रकरणांमध्ये तसे केले नाही.

या परिस्थितीत अपील मान्य केले जातात . प्रथम प्रतिवादीने उमेदवारांना येथे नमूद केलेल्या आवश्यकता पूर्ण करण्यासाठी बोलवावे आणि नंतर त्यांच्या अर्जांवर कायदानुसार प्रसंभाविक प्रक्रिया करावी आणि माजी सैनिकांसाठी राखीव असलेल्या रिक्त पदांसाठी त्यांच्या प्रकरणांचा या आदेशाच्या तारखेपासून सहा आठवड्यांच्या कालावधीमध्ये विचार करावा असे निर्देश दिले जातात. खर्च नाही .

R. P.

अपील मान्य केले जातात.

अस्वीकरण

"या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याचा/तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहिल आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार नाही. तसेच, इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणीकरिता वैध मानला जाईल".